

COLLEGIUM TRANSILVANICUM *

Az értelmiség-nevelés feladatai

1.

A huszas évek végén, amikor az erdélyi magyar értelmiség „utánpótlása”-nak kérdése komolyabban fölmerült, a probléma egyáltalán nem látszott életbevágónak. Mindenesetre meggondolkoztatta azokat, akik amúgy is gondolkodtak, s ennek eredményeképpen úgy-ahogy elintézészt nyert a diáksegélyezés ügye, sőt néhány évre Főiskolai Szeminárium is létesült. A helyzet azonban egészen más volt, mint ma. Akkor, az első évtized hamis közszellemének határán, egyelőre kielégítő eredménynek vették azt is, hogy a belföldi egyetemeken a magyar hallgatók száma rohamosan emelkedni kezdett s a magyarországi egyetemek kiestek értelmiségi pályákra készülő fiataljaink terveiből. Az is kétségtelen, hogy a főiskolás egyletek induló szervező munkájának gyümölcseként az egészségesebb belső fejlődés csirái is kibomlottak. Mai szemmel nézve azonban mindez kevésnek bizonyul: az utánpótlás kérdése ugyanis nem egyszerű *formai* probléma. A hallgatók és a végzetek számának növekedése, a diáksegélyezés munkája, a főiskolás egyletek szervező és műveltségközvetítő tevékenysége távolról sem oldotta és oldja meg az utánpótlás problematikájának azt a *szerves* részét, amely az értelmiség hivatásának és szerepének új meglátásában mindinkább kitisztul és meggyőzővé öntudatosul. Az utánpótlás kérdésköre ugyanis *formai* és *szerves* kívánalmak és szükségletek összessége. Formaiak: az új nemzedék tanulmányi helye, elhelyezkedése, életviszonyai és szervezettsége; szerves jellegűek: az új nemzedék minősége, gondolkozásmódja, készültsége, szerepvállalása és társadalomszemlélete. A kívánalmaknak és szükségleteknek egyaránt lényegbevágó két oldala ez. Elsőbbséget egyiknek sem biztosíthatunk, ha a helyes társadalomfejlődés szempontjából vizsgáljuk az új nemzedék jövőbeli helyzetét és feladatait.

Folyóiratunk mult évfolyamában ugyanezt a kérdést fejtegetvén, számos nehézségről számoltunk be. Álláspontunk azóta sem változhatott meg: értelmiségünk az erdélyi magyar társadalomban époly kitevő tényező, mint a sokat emlegetett, a törekvéseink első síkjában fekvő nép. Ma is valljuk, – kesernyés, de nem hiú reményként, – hogy a céltudatra nevelt új nemzedék minden nehézségen túl meg fogja találni, a maga érvényesülési lehetőségeit.

* Megjelent az Erdélyi Iskola 1935–36. 5–6. számában.

Nevezzük *Collegium Transilvanicum*-nak a céltudatra nevelés intézményét. Amolyan főiskolai bennlakásra és tudományos intézetre gondolunk, amely értelmiségünk öntudatosítására és felkészítésére hivatott vezetők irányítása mellett s megfelelő eszközök segítségével vállalkozhatnék. *Collegium Transilvanicum!* Beszéljünk róla, mint ha már falai állanának, mint ha zajlana benne az élet, mint ha már létezne...

A Collegium Transilvanicum a modern igényeknek megfelelő és a tudományos nevelés eszközeivel rendelkező főiskolai bennlakás. Átlag 50–60 főiskolai hallgatóra számít a vezetőség, de néhány vendégszobája nyitva van átutazó szakemberek számára is. A hallgatók 30 kisebb szobában helyezkednek el. Ezek ugyan nem nagyok, de kényelmesen elfér bennük a két ember ágya, szekrénye, íróasztala... A földszinten tágas játékszoba, fogadó, folyóiratolvasó, könyvtár és laboratóriumok. Az olvasó berendezése egyszerű, a folyóirat-anyag azonban feltűnően gazdag: a magyar folyóiratokból egy sem hiányzik. A könyvtár ugyancsak meglepően jól gondozott: mind a szépirodalmi, mind a tudományos rész kielégítőnek látszik. A könyvtáros közli, hogy a kutatók számára összeállították az erdélyi magyar könyvtárak egységes katalógusát is. Szükség esetén e könyvtárakból kölcsönzik ki a náluk hiányzó szakmunkákat s így a munkatermekben dolgozó fiatal tudósok és főiskolai hallgatók legritkábban kerülnek nehézségek elé. A laboratóriumok természetesen csak a legszükségesebb felszereléssel rendelkeznek, de így is érdekes munkaeredményeikről számol be a vezető-tanár... Az épület másik részén a testkultúrát szolgálja a tágas tornaterem, a nem fényűző, de mindig rendelkezésre álló meleg- és zuhanyfürdő, továbbá a „magyar diákok orvosának” rendelője s a két fehérbe öltöztetett kórházzsoba... Az emeleti kis előadó-szobában nyelvóra folyik; a nagy teremből viszont gazdaságpolitikai előadás hangjai szűrődnek ki... Lent a kapu alatt a hirdetések légiója állít meg: a főiskolás egyletek hírdetményei ezek, hiszen itt fut össze a város főiskolásságának élete. Igen, ezzel a jelenséggel már az igazgatói irodában is találkozunk: itt az értelmiségi pályán elhelyezkedettek kartoték-gyűjteménye mellett hatalmas dobozokban rendszerezik egyelőre a város, de maholnap az egész ország magyar főiskolásainak nyílvántartását – a szakszerű adatgyűjtés eredményeképpen... A folyosókon térképek: egyik a magyar szövetkezetek elterjedését, másik az egyesületek helyét, a harmadik a népegészségügyi helyzetet tárja elénk, és így tovább. A térképek mellett grafikonok részletezik az egyes kérdéseket s kényszerítik az embert, hogy megálljon s tanulmányozza a feltárt adatokat. Szemléltető segédeszközök e térképek, grafikonok és kimutatások abban a társadalom-, művelődés- és gazdaságpolitikai irányításban, amelyet a Collegium vezetői – két tanár, egy jogász, egy közgazdász és a „magyar diákok orvosa” – látnak el... A tervek meggondolkoztatnak: készülöben van Erdély magyar irodalmi életének szellemtörténete, néhányan dolgoznak a nép kezébe való irodalomtörténeten és olvasókönyv összeállításán; a fiatal nyelvészek befejezték módszertani tanulmányaikat s közelebbről a Székelyföld több vidékén tervezik a népnyelv anyagának szakszerű összegyűjtését; a Collegium etnográf-

fusai ugyancsak ezidőben és ugyanegy területen indulnak a hiányzó néprajzi adatok lejegyzésére, hogy lassacskán Erdély magyar néprajza teljessé válhasson; a történész-csoport már is feltűnő új levéltári anyagot gyűjtött össze s Erdély kultúrhistóriájának megírása a cél; a természetkutatók viszont a Székelyföld alapos feldolgozásán fáradoznak... De e mellett a jobbra tudományos tevékenység mellett a Collegium a gyakorlati jellegű célkitűzéseket épűgy szolgálja: a jogászok a kisebbségjogi studiumok mellett külön tanulmányokat folytatnak oly irányban, hogy a kisebbségvédelem biztosabb jogi alapjait megvethessék; az orvosok a népegészségűgy szolgálatára készülnek; a közgazdasági szeminárium új és a körűlműnyekkel számoló gazdaságpolitikát dolgoz ki; a tanárjelöltek jórészét pedig az iskolánkűvűli népnevelés szempontjából képezik...

A Collegium Transilvanicum – a vezetűség szavaival élve – testűlet, melynek minden egyes tagja cűltudatos munkát fejt ki az egyetemen és a Collegiumban a *belső nemesedés* érdekében. Ez viszont *műveltségbeli többletet* kíván: bölcséleti elműlyűlést, fokozottabb szaktudást, sűt társadalomtudományi ismereteket s nagy műrtékben tájékozódást a vállalt szerep, a népvezetés terűletein – a társadalom-, művelűdés- és gazdaságpolitika szempontjából. A Collegium azonban nem egyszerű tudománykedvtelést akar, hiszen *a tudomány csak azért cűlja, mert eszkűze is*. A tudomány a szűksűges alapvetést végzi el és a szakszerű nevelést szolgálja, kiindulva abból a vitathatatlan álláspontból, hogy *a kisebbségi helyzet egyűttal nem jelentheti a diletantizmus tẻrhűdítást és a színvonal sűllyedését*.

A Collegium Transilvanicum cűlkitűzéseit alapján az *erdelyi magyar értelműség központi nevelű és munkaintezműnye*. Ezt mindenekelűtt azzal oldja meg, hogy *nem tömegintezműny, hanem a kiválűbbak testűlete* s a kiválűasztott jobbaknak életkérdéseirűl is gondoskodik alapítvűnyaival, kölcsűnkűnyvtárával és segűlyeivel. A kiválűasztást követűen a Collegium *a feladatokra valű rákűszűtést* vállalja, mégpedig egyrészt az egyetemi tanulmányokat, másrészt az egyetemi tanulmányok utáni vezetű szerep áttekintését segűti elű. Eszkűzei: a szakkűnyvtár, a nyelvmesterek, a laboratóriumok, tovűbbá a tanfolyamok és a tanulmányi utak. Így a Collegium *nevelűsi és tudományos eredményekre* tẻrekszik: nevelűsi eredményekre tagjaiban és tudományos eredményekre tagjain keresztül. Tehát *embereket nevel bizonyos szerepre, de úgy, hogy ezek munkahelyűket megfigyelű álloműsként tekintsék* s így a Collegium szerves megűjűlása biztosítottassék: *a kineveltek új nevelűkkẻ lehessenek*. De a Collegium nem korlűtozza a nevelűi és tudományos munkáját kizárűlagosan csak a tagokra, hanem megragad minden alkalmat, hogy cűlkitűzéseit népszerűsűtse s munkaeredműnyeit általánossá tegye. Így tanfolyamai, szemináriumai, laboratóriumai, kűnyvtára és a munkatermek, nem különben egűszsűgűgyi szervezete is rendelkezésűre áll a fűiskolai hallgatűságg tömegeinek s ezzel tevékenűségi kűre már is sokszorozottan kiszűlesűl, nyári szabadlyceuma pedig évenkűnt összegűjűti Erdely minden rendű magyar értelműségét.

A Collegium Transilvanicum – a látnoki szem előtt – valóban Erdély legjelentősebb testületeként bontakozik ki. S különös öröm is töltene el, ha a kétszemélyes szobák, az alapítványok, a könyvtár, a nyelvmesterek, a laboratóriumok, az egészségügyi szervezet, a tanfolyamok, a tanulmányi utak, a tudományos és feladat-nevelés, a szabadlyceum ez intézménye nem volna csak kívánalom, a szükségletek vizsgálatakor felötlő jámbor óhajlás. *A valóság ugyanis – köztudomásu – rácsfol minden Collegium Transilvanicumra.* Sokágyas tömeglakások, hombár-termek, alapítvány-hiány, krajcáros diáksegély, a kiválasztódás csődje, a szűkös könyvtári viszonyok, lecsúszó műveltségi színvonal, céltudatlan, majdnem vegetatív életforma jellemzik a valóságot s ezt az egyetlen francia nyelvkurzus s a főiskolai egyletek sok nehézségbe ütköző előadássorozatai és nevelő törekvései sem szépítik meg.

Főiskolai bennlakásaink egyszerű megszállók és étkezők. A tömeglakás elve, valamint az irányítás és a felügyelet hiánya miatt *az egyéniség-nevelés* előmozdítására mit sem tehetnek. Sőt a tömeglakás a legtöbb esetben durva lelkiületet, erkölcsi lazulást és általános felületességet eredményez, az irányítás és a felügyelet hiánya viszont a tanulmányi előmenetelben jelent hátramaradást. Nem lehet ugyanis számításán kívül hagyni ama egyszerű körülményt, hogy a mai főiskolai hallgatóság korban és önállóságban sokkal fejletlenebb, mint a régebbi nemzedékek. Épen ezért az egyéniség-nevelés fokozottabb szükség, mint bármikor. Az eredményeket illetően csak a teológiaiakra utalunk, ahol az irányított, felügyelt és bensőséges szemináriumi környezetben a nem egyszer tehetségtelenebb hallgatóból határozottabb és öntudatosabb egyéniség formálódik, mint a tehetségesebb, de világi bennlakásainkban „nevelkedő” főiskolásból. Bennlakásaink reformja tehát kínáló feladat: a nagyobb szobákat meg kell osztani s a vezetőség feladatkörébe az általános fegyelmi és pénzügyi igazgatástól különválasztva a tanulmányi s egyéni irányítás és felügyelet is beveendő.

Az egyéniség-nevelés hiányának nyomait természetesen nemcsak az említett jegyekben találjuk meg, hanem az általános *lelki aszályban* is, és mind ezt, mind a *világnézeti tájékozatlanságot* jobbra annak tulajdoníthatjuk, hogy serdülő értelmiségünk kellő bölcséleti, főleg vallásbölcséleti felkészültség s a keresztény életelv öntudatosulása hiányában nem tud ítélni s nem is érzi az ítékezés, a döntés szükségét. Főiskolai bennlakásaink figyelmét tehát nem kerülheti el ez a jelenség sem, s fokozott mértékben kell odahatniok, hogy az egyéniségnevelés a lehetőségekhez mérten megvalósuljon.

A tudományos nevelés területén ugyancsak negatívumokkal találkozunk. Tudományművelő szervezetünk, az Erdélyi Múzeum-Egyesület, teljes mértékben elhúzódik a *tudós-utánképzés* nehéz, de nem hálátlan feladatától. Pedig a kérdés megoldása roppant egyszerű és kínáló. A *Hitel* múlt évfolyamában egyizben már szóvá tettük, hogy a szakosztályok keretében létesítendő főiskolai tanulmánykörök teljes egészében sikerre vihetnék a kísérletet: főiskolásaink szaktudásának elmélyítését, a tudományos munka módszerének átadását és a tudományos tevékenység megszerettetését. Erre

annál is inkább szükség van, mert az 1930-ban megszűnt Főiskolai Szeminárium kezdeményét illetékesebb szerv fel nem újíthatja s a megkezdett munkát más társulat jobban nem végezhetné, mint épen az Erdélyi Múzeum-Egyesület.

S ha most e hiányokkal szemben a Collegium Transilvanicum eszméjének nyomait keressük, kezdeményként legfeljebb a *Lyceum-könyvtár* „*Bibliotheca Academica*” osztályát említhetjük meg, mely az utóbbi hat év alatt állandó munkahelye városunk sok száz főiskolai hallgatójának s ma tekintélyes régi és több mint 4000 kötetnyi újabb könyvanyagával a legteljesebb támogatója mindenirányú tudományos törekvésnek. És ilyen kezdemény a főiskolai hallgatók részéről azok a *szakszemináriumok*, melyek a feladatra-nevelést kínálják – legtöbb esetben méltó figyelembevétel nélkül – tanárjelöltek, orvosnövendékek és jogászok között. Azonban mindez vajmi kevés. A kezdemények emlegetése után újra vissza kell térnünk a hiányemlegetéshez: a főiskolásság legnagyobb része érzék nélkül megy el a könyvtár és az egyesületi munka mellett, mert népünk életkérdései csak a keveseket érdeklik s fennáll a veszedelem, hogy rákészsülés nélkül fognak szerepet vállalni társadalmunk kényes védelmi és munkát kívánó posztjain.

4.

Az értelmiség-nevelés, más szóval: a főiskolai hallgatóság feladatra nevelése, nyilvánvaló, nem egyszerű vicinális-probléma. Jórészt ezen fordul meg kisebbségi életünk legtöbb kérdése. Amilyen a tanár, olyan a tanítvány: ha a tanár magyar műveltsége hiányos, még hiányosabb lesz a tanítvány magyar műveltsége, ugyancsak ha a tanár keresztény meggyőződése fölületes, még fölületesebb lesz a tanítvány keresztény meggyőződése, – de amilyen az orvos, olyan az egészségvédelem, s amilyen a jogász, olyan a jogvédelem is. Minden terv és minden jószándék hiábavaló, ha nincs ember, ki hírül vigye a népnek, ki meggyőző erővel szónokolja és meg is valósítsa az elgondolásokat. Az értelmiség a társadalmi munka alapköve s az értelmiségnevelés az a törekvés, mely az alapépítményt erősíti.

Az értelmiségnevelésnek épen ezért van egynehány olyan követelménye, amelyeket figyelmen kívül hagyni a legnagyobb szükségben sem lehet. A megelőző részben a legfontosabbakra rá is mutattunk: a főiskolai bennlakások belső reformjára, a bölcséleti és világnézeti nevelés szükségességére, a tudós-utánpótlás módjára, sorok között pedig utaltunk arra, hogy a *Bibliotheca Academica* új anyagbeszerzésére különös gond fordítandó, valamint főiskolás egyleteink is megérdemlik a fokozottabb munka elérése érdekében az erkölcsi és az anyagi támogatást egyaránt.

E kívánalmak természetesen bizonyos *igényt* jelentenek. Azonban az eddigi igénytelenségek elriasztó eredményei jogossá teszik, hogy elégedetlenek legyünk és *kis* változásokat kívánjunk *nagy horderejű* kérdések érdekében. Az erdélyi magyarságot ugyanis csak a kiművelt és elmélyült egyéniségek feladatszerű együttes munkája segítheti – az értelmiségi síkon. Az értelmiségnevelés kikapcsolásával viszont népi feladataink megoldását sem várhatjuk oly holtbizonyosan – az új nemzedéktől. A Collegium Transilvanicum pedig mindig csak mesevár marad...